

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Проблема впливу соціальних мереж на суспільство в сучасному глобалізованому світі заслуговує на особливу увагу серед спеціалістів різних галузей знань: соціологів, філософів, політологів, соціальних психологів. Ця проблема є актуальною, але водночас і мало дослідженою. Ступінь наукової розробленості проблеми пов'язаний зі зростанням інтересу до процесів інформатизації, комунікації, з прагненням усвідомити роль Інтернету в житті сучасної молоді. Вплив соціальних мереж в глобалізованому світі – це проблема особливо актуальна на сучасному етапі активного розвитку і впливу на людство мережі Інтернет, яка на даний момент є найбільшою комунікаційною спорудою за всю історію людства і має величезний вплив на нинішній соціум.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даною проблемою займалися: Д. Иванов, А. Лещенко, В. Вандишев, Н. Луман, Н. Цой, Є. Уханов, А. Єрмоленко, Т. Чмут, Г. Чайка, А. Коваль, О. Пономарьов, В. Соковнін, Ю. Габермас, Л. Стивене, Дж. Оравес, Ф. Хеміт, Д. Кроуфорд, М. Кастельс, К. Ширкі, П. Левінсон, М. Хейм, К. Хорррокс, Х. Рейнголд, П. Скагестада, Н. і Д. Талман та інші.

Метою дослідження є аналіз філософських аспектів впливу соціальних мереж на суспільство в умовах глобалізації та процесу віртуалізації культури й життєвого простору сучасної людини. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

1. Виявити історико-філософську динаміку поняття «соціальна мережа» з її подальшим визначенням;
2. Розглянути можливості і специфіку сайтів соціальних мереж, причини високої швидкості поширення і зростання числа користувачів;
3. Дослідити зміни в способах людської взаємодії в комп'ютерних соціальних мережах;

Об'єктом дослідження є соціокультурна та антропологічна складові розвитку комп'ютерних соціальних мереж в сучасному глобалізованому світі.

Предметом дослідження є соціально-філософський аналіз впливу соціальних мереж на суспільство в умовах глобалізації.

Надзвичайно важливу роль у розвитку нових способів для вивчення інтернет комунікації в другій половині ХХ століття відіграли теорії «мережевої комунікації» та «мережевого суспільства» в соціально-філософському знанні 1990-х років, які стимульовано роботами М. Кастельса. Він у своїх роботах звертається до метафори «мережа» для опису стану сучасного соціуму [3, с. 76].

Мережа – один із головних способів, з допомогою якого досягається ефект структурування соціальних впливів у суспільстві [7, с. 7].

Поширення інформатизації в глобальному масштабі та інформаційно-технологічна революція, є невіддільним елементом процесів зміни сучасного суспільства. Його новою формою стало мережеве суспільство. В основі новоствореного суспільства полягає мережевий принцип організації, який пов'язує глобальний обмін інформацією, ділове спілкування та знання. Роботи М. Кастельса представляють для нас особливе значення, оскільки в них приділяється багато уваги розвитку і впливу Інтернету, в просторі якого виникли комп'ютерні соціальні мережі [4, с. 44].

Про те, що соціальні мережі стали за останні роки важливим чинником життя громадянського суспільства в усьому світі повідомляє вчений Клей Ширкі. Це великою мірою спричинено за участю багатьох дійових осіб – пересічних громадян, активістів неурядових організацій, урядів, постачальників програмного забезпечення, телекомунікаційних компаній тощо [10].

Нам з власного досвіду відомо, що будь-які інновації в системі соціальних зв'язків та відносин викликають зміни у суспільстві. Саме такою інновацією в добу розвитку інформаційного суспільства став Інтернет, де сама комунікація діє за допомогою сервісів, які їм надаються, що викликало стрімке зростання значення соціальних мереж [2, с. 41].

Станом на сьогодні існує близько 200 сайтів із можливостями соціальних мереж, кількість користувачів у яких росте щодня з геометричною прогресією, а спілкування набуває все більших масштабів. У них створюються спільноти, які об'єднують людей з однаковими поглядами та ідеями.

Соціальні мережі нині поділяють на три категорії: 1) для приватного спілкування; 2) ділові; 3) спеціалізовані.

Соціальні мережі на загальну тематику спрямовані на пошук нових знайомих та налагодження і підтримку наявних контактів. Вони найбільш популярні серед нинішньої молоді, серед студентів та школярів.

Спеціалізовані соціальні мережі займають певну нішу в своєму секторі, і збирають аудиторію за інтересами. Такими соціальними мережами можуть бути музичні (за принципом музичних уподобань), сімейні (об'єднують людей на основі родинних зв'язків) та інші.

Ділові соціальні мережі, спрямовані на професійний розвиток своїх користувачів та побудову кар'єри [5].

Попри високий інтерес дослідників культур-філософського напрямку до феномену комп'ютерних соціальних мереж і проблеми віртуалізації культури, існує ряд прогалин у вивченні цих питань, характерних як для вітчизняних, так і для зарубіжних досліджень:

- відносна новизна феномену комп'ютерних соціальних мереж пояснює невисокий ступінь опрацювання заявленої проблеми та фрагментарний, несистемний характер самих досліджень. Оскільки ще десять років тому, сайтів в їх сучасному варіанті як масового явища не існувало, був відсутній цілий спектр призначених для користувача можливостей, а значить, не було значної складової концептуального предмета дослідження;

- в дослідженнях відсутній погляд на комп'ютерні соціальні мережі як на особливий культурно-історичний феномен, який грає важливу роль в процесі віртуалізації сучасної культури і становленні нового способу буття людини;

- у вивченні проблеми віртуалізації культури відсутнє чітке визначення поняття «віртуалізація», а також переважають технократичні підходи та прикладні аспекти.

Тому тема даного дослідження не є вивченої в достатній мірі і відкриває широкі можливості для дослідницької діяльності та філософсько-культурологічного аналізу.

Сучасні інформаційні технології є важливим фактором формування інформаційних структур, взаємодію яких і становить глобальні інформаційні мережі. Тут можна говорити про соціальні мережі, які нині застосовуються у діловому спілкуванні, та у сфері обміну інформацією, звуком і зображенням, мобільний зв'язок та Інтернет, які стають горизонтальними та вертикальними формами налагодження всесвітньої комунікації на початку XXI століття.

Соціальна мережа – це структура, що базується на соціальних зв'язках та взаємних інтересах окремих індивідів та організацій в цілому. Завдання такого ресурсу полягає в забезпеченні користувачів усіма можливим засобами взаємодії одне з одним.

Соціальні мережі в дійсності зробили наш світ яскравішим. А сталося це завдяки швидкому розвитку інформаційних технологій.

Зараз важко знайти сферу, в якій ще не використовуються інформаційні технології. Вони глибоко проникли в наше життя і в сучасне суспільство, яке не може нині існувати без них.

Майбутнє суспільство найімовірніше буде пов'язане з інформаційними технологіями. Перспективи їх розвитку на сьогодні важко уявити навіть фахівцям [6].

Виникнення нового, інформаційного суспільства, пов'язане насамперед зі змінами в соціальній структурі суспільства, що зумовлено новою роллю науки й техніки. Основою постіндустріальної цивілізації стає інформація, інформаційна технологія, а також так звані «синергетичні», здатні до саморозвитку, відкриті комп'ютерні системи [9, с. 202].

З розвитком інформаційних технологій, а також невинного зростання користувачів файлообмінної мережі Інтернет, колосального значення набуває комунікація в умовах інформаційно-комунікативного простору. Створення та отримання соціального капіталу за допомогою посередництва функціонування соціальної мережі є важливою характеристикою інформаційно-комунікативного простору. Через соціальний капітал, визначають форми мережевої комунікації. Форми мережевої комунікації значною мірою потребують конфігурації мережевих акторів, що являє собою співвідношення домінантності та комунікативістики в соціальних мережах, від міри накопичення та реалізації соціального капіталу [8, с. 37-46].

Із глобалізацією інформаційних технологій, суспільні проблеми і протиріччя стали часто відображатися у вигляді інформаційно-психологічних операцій або, популярних на сьогодні – війн.

В умовах інформаційної війни об'єктами руйнування стають ціннісні орієнтири суспільства, національний менталітет, суспільний ідеал, а одним з основних інструментів деструктивного інформаційного впливу стають засоби масової комунікації. Отже, проблема

гарантування інформаційної безпеки як особистості так і суспільства має комплексний характер і для її розв'язання потрібні системні заходи [1 с. 327].

В умовах глобалізації ускладнюється інформативно-комунікативний простір, а саме: 1) поясненням природи комунікації; 2) особливостями суб'єктно-об'єктних відносин; 3) комунікаціями як процесу передачі соціально та індивідуально важливої інформації з допомогою різних форм комунікації; 4) розширенням змісту понять «простір», «час», «реальність» під впливом нових комп'ютерних технологій та Інтернет; 5) розумінням поняття «віртуальна реальність»; 6) специфікою функціонування моделей комунікації, інтерпретації та розуміння текстів; 7) ускладнення як тексту і контексту комунікації під впливом глобалізації; 8) етапами становлення і розвитку комунікативних медіа-засобів, причин появи нових форм комунікації і способів їх взаємодії; 9) нелінійною передачею сценаріїв, смислів, тлумачення та інтерпретації інформації. Беручи до уваги результати всіх цих процесів, стає зрозуміло, що розвиток комунікативних медіа-засобів перетворює не тільки просторову, але й змінює часову організацію соціального життя, що особливо впливає на контекст сприйняття, розуміння, інтерпретацію змісту комунікацій. З невинним розвитком Інтернету змінився характер комунікативного впливу, що має рішучий вплив на формування соціального світу [5, с. 248].

З огляду на це, сьогодення Інтернету являє собою комунікативну систему, що дозволяє людям здійснювати паралельне існування у реальному і віртуальному світах, що, з одного боку, розвивається в сторону децентралізації; а з іншої – формує одномірну культуру, яка базується на цінностях техногенної цивілізації. Соціальні мережі можна розглядати з двох різних сторін. З одної сторони, – вони являють собою універсальний соціальний механізм, який здійснює свої функції в умовах стану відносної соціальної солідарності. З іншої сторони – це компенсаторний механізм, що утворюється в умовах неефективності держави та соціальних інститутів. Об'єднання суб'єктів мережевої комунікації формує нову якість інформаційних суб'єкт-об'єктних відносин, які зумовлені особливими функціями соціальних мереж [8, с. 26-35].

Стрімкий розвиток та функціонування соціальних мереж дозволяє визначити їх характерні риси та особливості. Багатогранність функціонування соціальної мережі у сучасному комунікативному просторі можна визначити як багатофункціональність. Це проявляється, якщо перенести властивість великих поліфункціональних систем на соціальну мережу. Багатофункціональність соціальних мереж в широкому сенсі – це принцип, згідно з яким кожен орган, структура виконує в організмі більш, ніж одну функцію [7, с. 15].

Головним чином багатофункціональність мережевої комунікації, як правило, полягає не лише у наявності великого числа функцій, а в тому, що більшість із них реалізуються одночасно. Актор соціальних мереж має мотиви і потреби, які визначають їхні функції, а вся привабливість мереж зводиться до того, щоб всі наявні потреби одразу ж задовольнялися. Саме цим характеризується нелінійність мережевої комунікації: приєднання до спілкування великої кількості учасників одночасно супроводжується використанням різних комунікаційних засобів, а також різних способів зворотнього зв'язку.

Характерною рисою соціальних мереж, яка потребує уваги – соціабельність, відчуття невимушеності, легкості у взаєминах особистості, базується на ефективному володінні вміннями до соціальної взаємодії. Довіра - це основа соціабельності. Вона є одним із найбільш значущих чинників створення соціальних мереж, насамперед, якщо мережа повинна складатися із щільної структури, що припускає високий ступінь надійності. На відміну від ієрархічних відносин начальників і підлеглих, мережа, не є групою незв'язаних людей. У цьому аспекті не спостерігається протиріччя з визначенням мережі як взаємозв'язку ієрархічних позицій.

Безперечно, що Інтернет за останні роки перетворився на глобальний публічний ресурс, його використання має стати основним питанням порядку денного інформаційного суспільства. Зважаючи на це, проблема управління комунікативними потоками у віртуальному просторі зумовлена, тим, що, полегшуючи спілкування, підтримуючи доступ до інформаційних ресурсів, дозволяючи використовувати мультимедійні засоби, Інтернет посилює процеси які призводять людину до самотності.

Стверджується, що фундаментальні підстави буття людини – простір і час – в комп'ютерних соціальних мережах трансформуються: для електронної взаємодії не мають значення реальне місцезнаходження людини, погодні умови, час року або часовий пояс. Відсутність географічних, політичних кордонів, тимчасового та сезонного обмеження робить соціальні мережі значним об'єднуючим фактором у формуванні сучасного глобалізованого суспільства.

Час в соціальних мережах стирається, зникає, перетворюючись на вічне сьогодні. «Позачасовий час» – як позначає такий стан М. Кастельс – тече інакше, ніж в об'єктивній реальності, він відмінняє минуле і майбутнє, релятивізує інші членування часу, ізолює і відключає людину від загального ходу життя. Простір як місце зосередження об'єктів, навпаки, розширюється, позбавляється кордонів, дематеріалізується, делокалізується. Екран комп'ютера дозволяє людині перебувати в кількох місцях одночасно, бути свідком і навіть співучасником різних подій, здійснювати віртуальні подорожі, конструювати персональні світи. У ситуації, коли весь світ уміщається в екрані, знищуються природні закони і раціональні схеми, що породжує в індивіда міфічну свідомість [4, с. 307].

Відкритість і загальна доступність комп'ютерної соціальних мереж, незалежно від практичного досвіду, рівня підготовки, віку, статі, ступеня інтелектуального і культурного розвитку, нівелюють ієрархії і стирають відмінності. Широкий діапазон можливостей для користувача – важлива характеристика феномену соціальних мереж. Перебування в електронному просторі не обтяжене щільністю існування з усіма його витратами. Не будучи присутнім фізично, людина за допомогою різноманітних аудіовізуальних засобів штучно формує свій образ, варіює його, наповнює інформацією, що відповідає вимогам сучасної культури - вийти за межі себе, бути іншим, знищити цілісність і сталість.

Структура і параметри комп'ютерних соціальних мереж обумовлюють формування віртуального типу спілкування, якому притаманні легкість, спонтанність, стислість, простота, інша лінгвістична організація, що скасовує нормативність, активне використання поряд з природною мовою засобів мультимедіа, різноманітність режимів комунікації, що в сукупності породжує особливий спосіб мислення - фрагментарний, поверхневий, спрощений.

Аналізуючи цю інформацію, можемо сказати, що в соціальних мережах під управлінням комунікаційними процесами будуються мережеві цінності, що лежать в основі мережевого спілкування.

Учасники мережевого співтовариства визнають свободу слова, не обмежену статусними кордонами, вони мають право вільно формувати організаційні структури для генерування своїх ідей, досягнення більш ефективної взаємодії.

Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновки, що соціальні мережі потрібно розглядати як об'єднуючу частинку зовсім нового віртуального соціального середовища. З однієї сторони, можна розмірковувати, що таке становище спричинене перебудовою технологій, а з іншої, таке становище визначається використанням Інтернет-сервісів, що змінює певні якості соціальних мереж, до яких приєднується велика кількість населення країни. Загальна доступність, зручність, простота, поліфункціональність і наповненість широким діапазоном потенцій для користувача роблять сайти соціальних мереж популярними серед нинішньої молоді. Структура і параметри комп'ютерної соціальних мереж обумовлюють формування віртуального типу спілкування, якому властива нова лінгвістична організація, що скасовує ту чи іншу усталену норму, активне використання поряд з природною мовою мультимедіа засобів, різноманітність режимів комунікації, інші етико-психологічні кордони.

Також, є підстави вважати, що соціальної мережі визначаються особливостями електронної комунікації. Соціальні мережі мають свої організаційно-технологічні параметри, свою структуру, що так чи інакше, здійснюють вплив на характер соціальних зв'язків. Розвиток соціальних мереж, дозволяє нам визначити їх характерні особливості, а саме, соціабельність, багатофункціональність, нелінійність. Вони є не тільки засобами масової інформації, але й елементом конструювання соціального середовища глобалізованого суспільства, виконують функції, які створюють цінну основу свого існування.

Комп'ютерні соціальні мережі займають центральне місце у життєвому просторі людини, масштаб і форми прояву якого свідчать про універсальність і стійкості даної тенденції в сучасній культурі.

Література

1. Гнасевич Н. В., Рудакевич О. М. Вплив політичної пропаганди в інформаційно-психологічних операціях: принципи, форми та засоби впливу / Н. В. Гнасевич; О. М. Рудакевич // Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: [Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м.Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 21-22 квітня 2017р.]. – Тернопіль: Економічна думка, 2017 - 379 с.

2. Иванов Д. В. Виртуализация общества. – Санкт-Петербург: «Петербургское Востоковедение», 2000.

3. Кастельс М. Галактика Интернет. – Екатеринбург, 2004. – С. 235.
4. Кастельс М. Информационная эпоха // Экономика, общество и культура; [пер. с англ. Б. Э. Верпаховский, А.Н. Субочев, Д.А. Тищенко]. – Москва : Государственный ун-т, Высшая школа экономики, 2000. – С. 446.
5. Спілкування в мережі [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://everest-center.com/blog/spilkivannya-v-merezhi-yak-pereklasti-tekst>
6. Столяр Р. Інформаційні технології в сучасному світі [Електронний ресурс]/ Столяр Р. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_7_2013_12_19_20/informacijni_tekhnologiji_v_suchasnomu_sviti/49-1-0-863
7. Леценко А. М. Социальные сети как механизм конструирования коммуникации в современном обществе: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 «Социальная философия». – Пятигорск : 2011
8. Луман Н. Реальность массмедиа Текст. / Н. Луман; пер: с нем. А. Ю. Антоновского. М.: Праксис, 2005. - 253 с.
9. Філософія: Навчальний посібник / Т. О. Сілаєва, Н. В. Гнаевич, Г. О. Орендарчук, З. С. Сокол. – Тернопіль : Астон, 2008. – 360 с.
10. Shirky C. The Political Power of Social Media. Technology, the Public Sphere, and Political Change / Clay Shirky // Foreign Affairs January/February 2011 [online]. Доступ: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67038/clay-shirky/the-political-power-of-social-media>.
11. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнаевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.